

НАСИЛЬСТВО В СІМ'Ї ЩОДО ДІТЕЙ, ЙОГО ВИДИ ТА НАСЛІДКИ

Жорстоке поводження з дітьми - проблема держави та кожної свідомої особистості. Це реальність для тисячі неповнолітніх, які не отримують освіти, не мають постійного місця проживання, жебракують з однолітками або дорослими, потерпають від побиття та насильства, котрих примушують до важкої праці. І в наслідок того: поширення дитячої проституції, порнографії, і комерційна сексуальна експлуатація дітей, торгівля ними, це ті факти страшної агресії та жорстокості, що завдяки засобам масової інформації стають відомими громадськості.

Проблема жорстокості й насильства в нашому суспільстві стає дедалі актуальнішою. Це пов'язано з багатьма соціально-економічними чинниками, серед яких слід відзначити: збільшення кількості неповних сімей унаслідок розлучень і виїзду батьків за кордон, відвертої неконтрольованої пропаганди насильства та агресії на телеекранах, масове відкриття комп'ютерних та ігрових залів, де підлітки можуть "втекти", "відірватися" від реальності та відчути себе "героями - вбивцями", тощо.

Загрозою гармонійного психічного розвитку дитини можуть стати випадки, коли батьки не помічають їх - емоційна депривація; чи коли висувають завищені вимоги, що не відповідають розвитку; використовують дитину як "заручника" при вирішенні сімейних конфліктів, для задоволення власних егоїстичних потреб. Складність проблеми насильства вимагає комплексного підходу й об'єктивної оцінки методів розв'язання. Отже, насильство над дітьми поділяють на:

1. Фізичне насильство - усі форми травматизму, спричинені навмисними діями дорослих: переломи кісток, черепно-мозкові травми, синці на тих частинах тіла, на яких

вони не повинні з'являтися, коли дитина грається, опіки, подряпини, сліди людських укусів; споживання невідповідної їжі, напоїв або медикаментів (наприклад, наркотиків чи алкоголю, щоб змусити дитину заснути). Фізичне насильство у сім'ї визначається законом як умисне нанесення одним членом сім'ї іншому члену сім'ї побоїв, тілесних ушкоджень, а також умисне позбавлення свободи, житла, їжі, одягу та інших нормальних умов життя, що може призвести до смерті постраждалого, викликати порушення фізичного і психічного здоров'я, зашкодити його честі й гідності.

2. Сексуальне насильство - це залучення дітей або підлітків до 18 років, до сексуального життя дорослих, без розуміння та згоди перших на це, а також просте споглядання чи присутність при сексуальних діях або сексуальна експлуатація дитини. Сексуальне насильство в сім'ї, закон трактує, як протиправне зазіхання одного члена родини на статеву недоторканність іншого, а також дії сексуального характеру щодо неповнолітнього члена сім'ї. Слід зазначити, що фахівці розуміють під діями сексуального характеру щодо неповнолітніх залучення дитини за її згодою або без такої згоди до сексуальних дій із дорослим (або людиною, яка старша від дитини не менш, ніж на три роки) задля отримання останнім сексуального задоволення або вигоди.

3. Емоційне (психічне) насилля - це вплив на психіку дитини шляхом залякування, погроз (зокрема фізичною розправою), щоб зламати волю до опору, заблокувати відстоювання своїх прав та інтересів, примус робити те, що суперечить її моральним принципам, висміюванням, дратуванням, кривдженням, залякуванням, постійна критика, ігнорування, приниження, тероризування. Психологічне насильство в сім'ї закон визначає як насильство, пов'язане із впливом одного члена сім'ї на психіку іншого члена сім'ї шляхом словесних образ або погроз, переслідування, залякування, якими навмисно викликається емоційна невпевненість, нездатність захистити себе, і може завдаватися або завдається шкода психічному здоров'ю. Як свідчить практика, діти часто стикаються хоча б з одним із проявів

психологічного насильства: або принижували (зокрема й нецензурною лайкою), або зневажливо критикували їхню особистість, або до них застосовували погрози.

4. Байдуже ставлення (занедбання дитини) - небажання задовольнити потреби в одязі, їжі, медичній допомозі, тобто батьки не надають адекватну опіку і захист.

5. Економічне насильство - це навмисне позбавлення одним членом сім'ї іншого члена сім'ї житла, їжі, одягу й іншого майна або засобів, на які потерпілий має передбачені законом права, що може призвести до його смерті, викликати порушення фізичного або психічного здоров'я. Найхарактернішими різновидами економічного насильства щодо дітей є:

- примушування батьками або піклувальниками неповнолітніх до жебрацтва чи праці, що перешкоджає або унеможливує отримання дитиною освіти і ставить під загрозу її життя, здоров'я, нормальний фізичний та психічний розвиток;

- примушування до протиправних дій в економічній сфері;

- позбавлення та/або погроза позбавлення житла та грошового утримання;

- існування за рахунок дитини (наприклад, дитини-інваліда).

Економічне насильство в родині є дуже небезпечним із точки зору криміналізації дітей та підлітків - не маючи змоги легально отримувати й витратити кошти, вони вдаються до жебрацтва, крадіжок, азартних ігор тощо.

Зневажанню і насиллю над дітьми сприяють певні соціальні й культурні умови .

- відсутність у соціальній свідомості чіткої оцінки фізичних покарань;

- демонстрація насильства у засобах масової інформації;

- неможливість своєчасно встановити факт насильства і здійснити втручання, тому що цього не дозволяють права громадянина, недоторканість приватного життя, власну та сімейну таємницю, закріплені у Конституції;

- відсутність ефективної превентивної політики держави;

- недостатнє розуміння суспільством насильства як соціальної проблеми;

- низька правова грамотність населення;

Причинами жорстокого поводження можуть бути й фактори сімейного виховання, які призводять до дезінтеграції «Я» дитини. За О. Захаровим, це:

- нерозуміння батьками своєрідності особистісного розвитку дитини;

- неприйняття дорослими дитячої індивідуальності;

- невідповідність вимог і очікувань батьків потенціалу і потребам дітей;

- нерозуміння особливостей виховання, різні вікові періоди;

- непослідовність у взаєминах дорослих і дітей;

- неузгодженість між батьками змісту, цілей і засобів виховання;

- прагнення визнання в якійсь сфері (професійній, економічній, соціальній) і неможливість її досягти;

- раптові серйозні зміни у різних сферах життя (втрата роботи, хвороба, смерть дружини тощо);

- афект, невміння загальмувати свою поведінку;

- приклад власних батьків;

- психічні хвороби;

- тендерні стереотипи суспільства, соціокультурне сприйняття статі, що диктує певну поведінку, культурні норми, стиль одягу;

- психологічні риси, здібності, види діяльності, професії.

Деякі з можливих причин жорстокого поводження з неповнолітніми в сім'ї: особистісні риси батьків (агресивність, авторитарність); відсутність позитивного прикладу поводження з дітьми; алкоголізм, наркоманія, релігійний фанатизм; фізичні чи психічні вади батьків (розумова відсталість, психічні захворювання, глухота, сліпота тощо); невміння виховувати дітей, незнання своїх прав та обов'язків щодо дітей, відповідальності за них, незнання прав та потреб дітей; невміння долати сімейні та життєві кризи, відсутність самореалізації.

Серед причин, що призводять до формування жорстокого поводження з дитиною в родині, можна назвати психологічні особливості самих малюків, які провокують насильницькі дії батьків. Це не означає, що дитина є “винною” в тому, як до неї ставляться, йдеться про те, що батьки, які не можуть прийняти певні особистісні, соматичні, психічні особливості власних нащадків, “зривають” на них своє невдоволення.

1. Фізичні та психічні аномалії, природжені аномалії розвитку дитини, які не лише ускладнюють виховання, а й украй обурюють і дратують батьків.

2. Розумова відсталість або хронічні психічні захворювання (якщо в середньому поширення інтелектуальних вад серед дітей складає 2-3 %, то в популяції дітей, які зазнали жорстокого ставлення, цей показник сягає 20-40 %). Батьки вдаються до насильства, оскільки не мають інших навичок подолання складнощів, пов'язаних із вихованням “особливої” дитини, а також зганяють на ній своє розчарування, викликане невинуватим власних надій. Додатковим фактором стає нервово-психічне перевантаження, спричинене доглядом за дитиною із затримкою розвитку або з психічними порушеннями.

3. Передчасне народження та, як наслідок, необхідність спеціальних заходів із підтримки життєдіяльності та нормального розвитку дитини протягом тривалого часу. Така ситуація дратує батьків, схильних покладати на нащадків великі надії, оскільки їм здається, що всі їхні зусилля марні, а сподівання повністю зруйновані, адже дитина ніколи не зможе стати видатною особистістю.

4. Гіперактивність, імпульсивність, агресивність малюка, що призводять до зниження здатності підкорятися вимогам батьків.

5. Плаксивість або галасливість дитини, яка в низці випадків призводить до зниження материнської прив'язаності та підвищення дратівливості через нервово-психічне навантаження.

6. Надмірна в'ялість і пасивність дитини, яка “ображає” матір, котра вважає, що дитя “недостатньо її любить” або байдуже до неї ставиться. Для деяких матерів це почуття є

настільки нестерпним, що вони починають вимагати в дитини будь-яких проявів любові насильницьким шляхом.

Отже, причини формування насильницьких взаємин у родині не вичерпуються будь-яким одним фактором. Розвиток стосунків такого типу між батьками та дітьми є наслідком поєднання соціально-економічних, психологічних та інших факторів.